

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СТРАТЕГІЧНО-ПРАВОВОГО ВИМІРУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Петруненко Ярослав Вікторович

*доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник
відділу проблем модернізації господарського права та законодавства,
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова Національної академії наук України»¹*

Процеси державотворення і економічного відновлення України проходять в умовах безпрецедентної постійної загрози національному суверенітету. У час триваючої війни відбувається фундаментальна трансформація переходу від моделі виживання до побудови високотехнологічної «оборонної економіки». Більше того, попри постійні руйнування від російських обстрілів, відсутність електроенергії та брак людського капіталу, в Україні активно обговорюють впровадження стандартів ESG (*Environmental, Social, Governance*). І якщо для стабільних економік це питання екологічної відповідальності, то для України їх впровадження є інструментом зниження ризиків та забезпечення прозорості в очах міжнародних інвесторів, які готові працювати у зоні конфлікту [1].

Необхідно констатувати, що в найближчій перспективі пріоритетом буде енергонезалежність та децентралізація генерації як відповідь на системні атаки на енергетичну інфраструктуру. Окремо слід зазначити, що акцент зміщується на інклюзію ветеранів, захист прав внутрішньо переміщених осіб та безпеку праці в умовах постійних обстрілів. І третім досить важливим пріоритетом є те, що антикорупційний комплаєнс розглядатиметься як гарантія того, що кошти на відбудову будуть використані ефективно. Зокрема, очікується, що реалізація Антикорупційної стратегії на 2026–2030 роки забезпечить прозорість навіть у закритих секторах економіки [2].

Зауважимо, що розвиток бізнесу в Україні сьогодні відбувається у межах здатності системи зберігати функціональність під екстремальним

¹ Підготовлено в рамках наукового дослідження «Комплексне наукове дослідження інвестиційно-інноваційної детермінанти сталого економічного розвитку України», що реалізується відповідно до договору про виконання наукового дослідження, науково-технічної (експериментальної) розробки державною установою, яка за результатами державної атестації за науковим напрямом «Суспільний» віднесена до групи А, укладеного між Державною установою «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України» та Міністерством освіти і науки України від 10 жовтня 2025 р. № БФ/С22-2025 за рахунок коштів, передбачених наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Переліку державних наукових установ, яким за результатами державної атестації спрямовуються бюджетні кошти у 2025 році, разом з відповідними обсягами фінансування для кожної державної наукової установи» від 25 серпня 2025 р. № 1174.

зовнішнім тиском. Відповідно, інвестиційно-інноваційна детермінанта в цьому контексті трансформується. Інновації наразі стають не просто інструментом конкуренції, а засобом фізичного виживання держави. Правовий вимір цієї трансформації характеризується формуванням «безпекової юрисдикції», де залучення капіталу прямо корелює з рівнем захищеності інвестицій від воєнних ризиків.

Системність державного підходу до інновацій у 2026 році виражається у прагненні держави створити цілісну вертикаль підтримки бізнесу. Центральним елементом вказаної вертикалі став проєкт Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» (реєстр. № 13715), прийнятий Верховною Радою України за основу 11 лютого 2026 р. [3].

Вказаний законопроект визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, системно окреслює інструменти державного стимулювання та підтримки й орієнтований на формування інноваційної моделі економічного розвитку, передбачає низку важливих положень, як-то:

- формування національної інноваційної екосистеми та створення умов для ефективного функціонування інноваційної інфраструктури;

- запровадження механізмів державної фінансової підтримки, зокрема інноваційних грантів, ваучерів, премій і стипендій, й інструментів залучення інвестицій у сферу інновацій;

- розвиток інноваційного потенціалу держави, сприяння повоєнному відновленню економіки й впровадженню екологічно безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій і виробництв;

- визначення розподілу повноважень між Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування щодо координації та реалізації інноваційної політики.

Зазначений крок логічно доповнює чинний Закон України «Про публічно-приватне партнерство» [4], котрий запровадив революційну для України норму про право приватної власності інвестора на «допоміжне майно». Це створює певну синергію, коли держава надає грантову підтримку через нові інноваційні механізми, а бізнес отримує можливість використовувати збудовані об'єкти як заставу для подальшого розвитку.

Ще однією досить потужною правовою ініціативою є режим *Defence City*, спрямований на підтримку оборонно-промислового комплексу в Україні [5]. На відміну від цивільного сектору, даний режим базується на принципі *мінімізації публічності* і передбачає: резиденти мають право обмежувати інформацію про бенефіціарів та локацію виробництва у реєстрах; звільнення від земельного та екологічного податків спрямоване на реінвестування прибутку в R&D.

Разом з тим, експерти [6] виокремлюють кілька **структурних бар'єрів**, які системно знижують інвестиційну привабливість галузі. Першим є дефіцит фінансової прозорості. Більшість підприємств сектору не дотримуються МСФЗ, не формують повноцінних бюджетів і фінансових прогнозів, що унеможливорює коректну оцінку прибутковості потенційними інвесторами. Ситуацію посилює поширеність позабалансових схем з участю індивідуальних підприємців, які створюють ризики цінкових маніпуляцій і помилок у звітності. Другим бар'єром виступає слабкість правового та корпоративного середовища. Значна частина підприємств функціонує без належного юридичного оформлення, фактично як неформальні об'єднання на засадах джентльменських угод. Відтак, непрозора структура власності, відсутність ефективного корпоративного управління та слабкий захист інтелектуальної власності суттєво підвищують правові ризики в процесі *due diligence*. Третій бар'єр має певний регуляторно-макроекономічний характер. Зокрема, чинна заборона на експорт зброї обмежує масштабованість виробництва й міжнародний потенціал компаній, примушуючи їх до створення закордонних дочірніх структур. Режим валютного контролю, незважаючи на поступову лібералізацію, зберігає обмеження на репатріацію дивідендів, що додатково стримує іноземний капітал. Власне, на мінімізацію впливу вказаних бар'єрів і спрямований згадуваний вище правовий режим *Defence City*.

Попри описані обмеження, ринок формує власну специфічну динаміку. Іноземні інвестори, переважно з ЄС, надають перевагу спільним підприємствам та міноритарним пакетам акцій як структурам з обмеженим ризиком. Великі міжнародні гравці використовують партнерства з державними підприємствами як стратегічні точки входу перед укладенням угод із приватним сектором. При цьому, внутрішня екосистема виявляє характерну *дуальність* – коли стартапи після 2022 р. зосереджені на модульних адаптивних рішеннях, у той самий час більш зрілі компанії розвивають міжнародні дочірні структури, що робить їх привабливішими для іноземного капіталу.

Таким чином, необхідно зауважити про те, що оборонний сектор України являє собою *середовище з асиметричним профілем ризику та прибутковості*. Висока інституційна невизначеність тут поєднується з реальним інноваційним потенціалом, верифікованим в умовах активних бойових дій, що, як результат, спонукає інвесторів до застосування ними адаптованих інструментів оцінки і нестандартних структур угод.

Проведене дослідження у підсумку обґрунтовано дозволяє констатувати зміну фундаментальної парадигми – *Україна перейшла від моделі адаптивного виживання до процесу розбудови високотехнологічної оборонної економіки*, де інвестиційно-інноваційна

детермінанта стала, без перебільшення, ключовим елементом гарантування національного суверенітету й обороноздатності.

На основі системного аналізу правових інновацій видається можливим сформулювати наступні науково-практичні **висновки**:

1) Прийняття законопроекту «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» стане фундаментальним кроком до створення цілісної «безпекової юрисдикції». Вказаний акт формує архітектуру національної інноваційної екосистеми, де вперше чітко розмежовано повноваження між центральною владою та місцевим самоврядуванням. Однак, для забезпечення ефективності закону до другого читання необхідно імплементувати механізми страхування інтелектуальної власності від воєнних ризиків, що є критичним для залучення інституційного капіталу в умовах триваючої війни.

2) Проведений аналіз виявив системну колізію між режимами *Dia City* та *Defence City*. Представляється, що заборона на одночасне резидентство у цих реєстрах створює штучний бар'єр для заснування вертикально інтегрованих *Military-Tech* холдингів, де програмне забезпечення та апаратна частина є єдиним продуктом. У вказаному контексті стратегічно важливо запровадити модель «гібридного резидентства», яка дозволить оборонним підприємствам поєднувати пільги для промислового виробництва (земельний, екологічний податки) з податковими інструментами для ІТ-фахівців (GIG-контракти). Практична реалізація зазначеної ідеї зупинить вимивання кадрів із виробничого сектору до суто сервісних ІТ-компаній.

3) Реформа публічно-приватного партнерства ввела революційну норму про право власності інвестора на «допоміжне майно», що критично важливо для підвищення привабливості проєктів відбудови, оскільки приватний партнер отримує актив, який може виступати заставою для банківського кредитування.

Список використаних джерел:

1. Анна Пелих. Нефінансова звітність: законодавство і перспективи. *Економічна правда*. URL: <https://epravda.com.ua/biznes/esg-ta-stalist-biznesu-novi-vimogi-dlya-ukrajinskih-kompaniy-u-2024-817419>

2. Звіт Єврокомісії 2025: оцінка прогресу України у сфері запобігання та боротьби з корупцією. *Національне агентство з питань запобігання корупції*. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/zvit-evrokomisii-2025-otsinka-progresu-ukrainy-u-sferi-zapobigannya-ta-borotby-z-koruptsieyu>

3. Підтримка та розвиток інноваційної діяльності: Верховна Рада прийняла за основу законопроект. *Верховна Рада України: офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/270478.html>

4. Про публічно-приватне партнерство: Закон України від 19 червня 2025 р. № 4510-IX / Верховна Рада України. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4510-20#Text>

5. Верховна Рада України прийняла Закон про «Defence City» – новий податковий простір для оборонних підприємств. Ми разом – проти російської агресії. *Верховна Рада України: офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/265247.html>

6. Anton Bychkov, Vasyl Drobot, Maksym Perets. M&A in Ukraine's defence sector: battlefield innovation meets investment reality. *Deloitte*. 2025. URL: <https://www.deloitte.com/ua/en/Industries/defense-security-justice/perspectives/ma-ukraine-defense-sector-innovation-meets-investment-reality.html>